

Мукачівський державний університет
Кафедра музичного мистецтва

**ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА ЗА ФАХОМ (ХОРОВЕ
ДИРИГУВАННЯ)/** Основні аспекти засвоєння техніки хорового
диригування: методичні рекомендації для самостійного опрацювання
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
025 Музичне мистецтво

Мукачево
2025

УДК 378.147:784.1:78.071.2(072)(075.8)
М54

*Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою МДУ
Протокол № 6 від 30.01. 2025 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри музичного мистецтва
Протокол № 4 від 05.11.2024 р.*

Укладачі :

Задорожний І.З. – кандидат мистецтвознавства, доц. кафедри музичного мистецтва
Короленко О.О. – старший викладач кафедри музичного мистецтва

Рецензент: Костю С.Й., кандидат психологічних наук, доц. МДУ

ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА ЗА ФАХОМ (ХОРОВЕ ДИРИГУВАННЯ)/ Основні аспекти засвоєння техніки хорового диригування: методичні рекомендації для самостійного опрацювання для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво. Укладачі : Задорожний І.З., Короленко О.О. Мукачево: МДУ, 2024. 33 с. (1,3 д.а)

У методичних рекомендаціях висвітлено теоретичні та практичні аспекти засвоєння основ техніки хорового диригування, що базуються на засадах компетентнісного підходу.

Методичні рекомендації призначені для поглибленого вивчення теоретичного матеріалу курсу «Виконавська підготовка за фахом (хорове диригування)», орієнтації у змісті посібників з основ техніки диригування, формування методичної компетентності, усвідомлення взаємозв'язків між теорією та практикою хорового виконавства, набуття практичних навичок, необхідних для реалізації власних творчих задумів у виконавській діяльності.

Методичне видання має на меті допомогти здобувачам ознайомитись із методами та прийомами засвоєння диригентських жестів на основі використання практичних завдань, формування комунікаційної складової керування хором.

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Основні аспекти засвоєння навчальної дисципліни «Виконавська підготовка за фахом (хорове диригування)»	5
2. Специфіка диригентських жестів у процесі розкриття драматургії хорового твору (схеми тактування, функції рук, амплітуда, типи та характер диригентських жестів)	8
3. Технічні прийоми показу вступів, зняття звучання; інформативність жесту показу вступу (темп, характер виконання, динаміка); види ауфтактів (повний, не повний). Тактування фермат	15
4. Творчі вправи, рухові і динамічні завдання ..	21
5. Рекомендовані джерела	33

Передмова

У професійній підготовці майбутніх фахівців освітнього ступеня «бакалавр» спеціальність 025 “Музичне мистецтво” важливе місце належить засвоєнню техніки хорового диригування, оволодіння практичними навичками керування хором.

Як показує практика, у процесі засвоєння техніки диригування хором, здобувачі зустрічається із низкою різнопланових проблем, що пов’язано із творчим характером опанування навчального матеріалу диригентсько-хорових дисциплін, індивідуальними даними здобувача, музично-теоретичною підготовкою. Рекомендації концентрують увагу на окремих прийомах засвоєння техніки диригування, визначених у першому змістовому модулі («Техніка диригування як засіб управління виконавським процесом. Диригування хорових творів у простих та складних розмірах») робочої навчальної програми «Виконавська підготовка за фахом (хорове диригування)», зокрема у темах :

- специфіка диригентських жестів у процесі розкриття драматургії хорового твору (схеми тактування, функції рук, амплітуда, типи та характер диригентських жестів);
- технічні прийоми показу вступів, зняття звучання; інформативність жесту показу вступу (темп, характер виконання, динаміка); види ауфтактів (повний, не повний); тактування фермат.
- основні напрями використання практичних завдань у процесі засвоєння диригентських жестів; технічні вправи як творчі, рухові і динамічні завдання.

Особливу увагу звернено на розкриття особливостей формування жестів при показі вступу і зняття звучання, характеру жесту *legato*, *non legato*, *staccato*, синкоп та акцентів, динамічних відтінків, тактування фермат шляхом використання різнопланових технічних вправ.

Виділення головного і суттєвого у змісті практичних завдань сприяє мобілізації і концентрації уваги у плануванні самостійної роботи, опрацюванні програмового матеріалу, організації самоаналізу та контролю засвоєння знань, орієнтації в науково-методичній літературі.

Рекомендації забезпечують формування здатності застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології у сфері хорового диригування, усвідомлювати взаємозв’язки між теорією та практикою хорового виконавства, реалізовувати власні підходи у виконавській діяльності, а також передбачають формування таких результатів навчання як демонструвати технічну майстерність, володіння понятійно-категоріальним апаратом, практичними навичками керування хором.

Тема 1: Основні аспекти засвоєння навчальної дисципліни «Виконавська підготовка за фахом (хорове диригування)»

Методичні вказівки

1. Звертаємо увагу на:

- зв'язок художньо-образного змісту творів та застосування технічних прийомів управління виконавським процесом;
- виділяємо складові плану аналізу хорової партитури;

Диригування хором – один з важливих видів творчої діяльності в галузі виконавського мистецтва. Підготовка здобувачів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти спеціальності «Музичне мистецтво» за фахом диригента, керівника хорового колективу передбачає оволодіння системою знань виконавської хорової діяльності. Метою навчальної дисципліни «Виконавська підготовка за фахом (хорове диригування)» є формування комплексу професійних знань, умінь і навичок, які актуалізуються у процесі роботи в умовах позашкільних закладів музичної освіти, у творчій диригентській діяльності з жіночими, чоловічими та мішаними хоровими колективами. Основними завданнями курсу є засвоєння диригентської техніки, оволодіння репертуаром світової та вітчизняної хорової музики.

Важливою складовою навчального процесу є опрацювання здобувачами технічних прийомів диригування, диригентських жестів на основі засвоєння програмового матеріалу – хорових творів, пісенного репертуару. У процесі вивчення навчальної дисципліни «Виконавська підготовка за фахом (хорове диригування)» значна увага звертається на формування різних типів жестів у залежності від характеру музики, розвитку музичної драматургії, фактури, фразування, динаміки. На цьому етапі передбачено поглиблення вивчення комунікативних особливостей техніки хорового диригування (методів управління виконавським процесом, усвідомлення залежності жестів від темпових і динамічних показників, прийоми показу фразування) тощо.

Значну увагу слід приділяти аналізу хорових творів, грі партитур, співу партій, плануванню художньої інтерпретації. Глибоке проникнення в характер образного змісту твору, усвідомлення загальної драматургії допомагає зрозуміти авторський задум, знайти потрібні засоби виконавської інтерпретації¹.

Таким чином важливим етапом самостійної роботи є робота над партитурою, яка складається із декількох етапів:

---

¹ Канерштейн М.М. Про методику навчання диригентів / Питання диригентської майстерності. упор. М.Канерштейн. – Київ: Музична Україна, 1980. – С. 5–32.

- аналіз твору;
- вивчення партитури (гра, спів партій);
- планування технічних прийомів диригування
- визначення методів вивчення хорового твору з колективом .

Розглянемо особливості етапів роботи над хоровою партитурою.

Попереднє ознайомлення з хоровим твором передбачає необхідність здійснення аналізу, ознайомлення з літературним текстом, особливостями формотворення, засоби виразності, розподілом музично-тематичного матеріалу. У подальшому слід вивчати музичну складову, грати партитуру на інструменті співати партії, що забезпечує формування уявлень про художні образи твору, усвідомлення драматургії, кульмінацій, тощо.

Єдність емоційного і раціонального у засвоєнні твору повинно виступити у повній мірі, так як зумовлює вибір тих чи інших жестів у процесі формування навичок показу фразування, реалізації виконавської інтерпретації.

У процесі вивчення хорових партій рекомендується здійснювати апробацію різних способів показу вступів, практикувати засвоєння різних жестів рук. Водночас у цьому процесі доцільно підключати і вокальну сторону звучання, проспівуючи хорові партії. Рекомендується вивчати хорові партії напам'ять, що допомагає усвідомлювати всі тонкощі фактури, розвитку тематичного матеріалу, тощо.

Самостійне опрацювання хорової партитури передбачає і визначення творчих аспектів процесу розучування та виконання, допомагає експериментувати, обирати потрібні жести, які є доцільними у передачі інформації щодо розкриття художнього змісту музичного твору.

У ряді посібників з диригування окремих авторів представлено методи та критерії, за якими пропонується вибір тих чи інших технічних прийомів, однак такі рекомендації носять узагальнений характер. Наведемо деякі з них:

- відтворення метро-ритмічної структури музичного твору (схеми, показ вступів, тематичного розвитку, особливих видів ритмічного поділу);
- показ фразування, динамічного розвитку, характеру виконання;
- прийоми показу звуковедення, штрихів, темпів ;
- набуття навичок показу динамічних змін;

Самостійна робота над партитурою є важливим етапом в оволодінні як технікою диригування, так і на шляху самовдосконалення здобувача.

Безумовно, в процесі індивідуального навчання в класі з хорового диригування для здобувача неможливо забезпечити умови, які ідентичні роботі з хором. Проте здобувач

повинен передбачати різні ситуації у роботі з хором, зокрема необхідність використовувати прийоми сольфеджування, гру на інструменті, і т. д.. Тому доцільно у самостійній роботі розробляти план розучування музичного твору, який умовно поділяють на етапи :

- представлення музичного твору хоровому колективу;
- розучування твору ;

Представлення хорового твору, наприклад, дитячому колективу вимагає готовності провести вступну бесіду про даний твір з урахуванням вікових особливостей, музичної та співочої підготовки, з використанням унаочнення, чи прослуховування музичного твору. Тут керівник хору повинен показати і певне емоційне переживання твору, обов'язково вплинути на уяву учнів, звертаючи увагу на засоби художньої виразності, підкреслюючи їх зв'язок із поетичним текстом, стильовими особливостями твору.

Таким чином, на заняттях диригування слід вдосконалювати вміння представлення музичного твору хоровому колективу, що є важливим моментом організації музично-творчої діяльності в умовах позашкільних закладів музичної освіти .

Важливу частину проблематики засвоєння техніки хорового диригування складає вибір методів формування диригентських жестів.

Навчання диригування – це творчий процес, який не завжди можна передбачити, чи описати. Це стосується і доцільності використання тих чи інших жестів міміки, руху тіла, рук. Тому ряд рекомендацій носить узагальнений характер, а викладені положення слід сприймати не як приписи та правила, чи готові рецепти, а як прийоми у процесі творчого самовдосконалення .

То ж враховуючи вище зазначене, на основі аналізу окремих теоретичних праць окреслимо зміст та основні напрями засвоєння техніки хорового диригування. Використовуючи програму навчальної дисципліни «Виконавська підготовка за фахом (хорове диригування), стисло розкриємо змістові компоненти та методичні основи формування диригентських жестів.

Тема 2. Специфіка диригентських жестів у процесі розкриття драматургії хорового твору (схеми тактування, функції рук, амплітуда, типи та характер диригентських жестів).

Методичні вказівки :

1. Визначаємо :
  - зміст понять та особливості функцій рук диригента;
  - вимоги до постави диригента.
2. Аналізуємо зміст понять:
  - тип та характер диригентських жестів;
  - способи показу подачі звуку;
  - функції жестів.
3. Виділяємо основні завдання :
  - застосування амплітуди диригентських жестів;
  - функцій диригентських жестів.

Головну функцію в диригуванні виконують рухи-жести рук, за допомогою рухів яких диригент передає свою позицію щодо інтерпретації твору, особливостей його виконання тощо. Права рука жестами показує вступі хоровим групам або окремим виконавцям. Ліва рука також показує вступі хоровим групам і окремим виконавцям, допомагає правій руці посилювати і послаблювати звучання та різні нюанси, інколи повністю підмінює праву руку. Основні вимоги щодо функції рук – це узгодженість у діях, природність і естетичність рухів, зрозумілість жестів.

Водночас жести рук підкріплюються мімікою (від. грец. *mimikos* – наслідування – рухи м'язів обличчя, що виражають почуття і психічний стан людини), як одним із важливих засобів інформативності, показу внутрішнього душевного стану диригента. За допомогою міміки диригент підкреслює героїчний, драматичний чи ліричний характер твору.

При диригуванні слід дотримуватись м'язової розкнутості, узгодженості сили напруження м'язової системи. Корпус диригента в процесі диригування хоч відіграє незначну роль, однак в окремих випадках за допомогою руху корпусу можна підкреслити характерні моменти фразування, строгості чи розкнутості у виконанні тощо.

Які важливі методичні поради подаються педагогами щодо засвоєння правильної диригентської постави?

Диригент повинен стояти прямо, вільно, міцно спираючись одночасно на дві ноги, в окремих випадках слід дотримуватись того, щоб одна нога була трохи висунута вперед. Ноги в колінах не слід напружувати і згинати. Корпус тримати невимушено, природно, плечі не напружувати, кисті і лікті вільні.

Важливим етапом є засвоєння понять тактування і диригування. Під тактуванням слід розуміти показ рукою окремих сильних і слабих долей того чи іншого метру, а також темпу музичного твору. Тактування інакше називають метричним тактуванням. Тактування – це основа, на яку опирається диригування як виконавське мистецтво. Тому його слід розуміти як процес вираження метричних долей такту рухами рук, що допомагає досягнути метроритмічну основу музики, а диригування – це процес передачі художніх намірів диригента всьому колективу виконавців.

У процесі тактування рекомендується руки піднімати до рівня ліктя. Лікті віддалені від корпусу приблизно на ширину долоні. Кисті і передпліччя рук повинні розміщуватись на ширині плечей, долонями і напівзігнутими пальцями вниз. Кисті рук не повинні бути надто піднятими або опущеними, вони вільні і не напружені. Таке положення називається вихідною поставою диригента або основною позицією.

Під час тактування найбільш рухливими є кисть і передпліччя (ліктьова частина), найменше – плечова частина руки.

Однак зважаючи на теоретичний виклад, засвоєння жестів рук слід здійснювати на прикладі виконання ряду вправ. Наприклад, вправи для засвоєння рухів кисті, зокрема це показ кистю кола, рух, що ілюструє контури цифри «8». Такі рухи можна здійснювати з напівзігнутими пальцями, долонею вниз, кожною окремою рукою, чи паралельно двома. Інші вправи можна здійснювати для усвідомлення напруження м'язової системи передпліччя.

Ще одна проблематика це використання позицій рук. Зупинимось на прикладах засвоєння окремих вправ.

Вже на початкових етапах навчання диригування пропонується опанувати три позиції рук: нижню, середню і верхню. Нижня позиція – це рівень від центра грудної клітки до пояса. Користуються нею рідко і на досить короткий час у показах раптового *piano* і *pianissimo*, чи при показі музичного супроводу.

Середня позиція – найбільш вживана, і вважається основною. Рух руки в ній на рівні грудної клітки, у вертикальному напрямі від плеча або підборіддя до рівня ліктя.

Верхня позиція – вище плеча на рівні голови і вище. Цією позицією в основному користуються диригенти, при показі вступів з різними динамічними відтінками.

Для засвоєння позицій рук рекомендуються завдання і вправи в різних висотних позиціях, наприклад:

1. Вертикальні рухи.
2. Горизонтальні рухи.
3. Описувати коло передпліччям і всією рукою і т.д.

Досить непростим завданням є засвоєння таких понять як міміка і характер диригентських жестів. Жести диригента, його міміка повинна відповідати характеру музики, а не бути самоціллю. Завдання диригента не в тому, щоб з допомогою жестів і міміки відобразити звучання музики, а попередити це відображення, подати інформацію про те, яким має бути звучання, його якість, характер і т.д. Міміка подає інформацію про образно-емоційний зміст музичної фрази, інтонації чи слова. Також слід пам'ятати і те, що якою б не була чіткою жестикуляція рук, однак при невиразній, а то і застиглій масці обличчя, тобто відсутності міміки, втрачається процес переконливості передачі інформації, що позначається на художньо-виконавському процесі. В основі виразності диригентського жесту лежить його асоціативний зв'язок з виразністю виконуваної музики із життєвими рухами. Жести володіють великим діапазоном образно-емоційної виразності: вони можуть бути ласкавими і гнівними, запитальними і стверджуючими, закличними, привітними і т.д.

Ряд авторів посібників із диригування звертають увагу на такі властивості диригентських жестів, їх характерні особливості:

1. Сила, акцентуація.
2. Амплітуда.
3. Темп.
4. Характер подачі звуку.
5. Функції жестів.

У процесі оволодіння диригентськими жестами рекомендується контролювати м'язове напруження, уникати скутості. Весь процес звукового втілення музичного твору, яким керує диригент, умовно розділяють на ряд етапів, серед яких основними є наступні:

1. Ознайомлення з хоровим твором, вивчення партитури.
2. Комунікація із колективом. Диригент передає своє бачення розгортання музичної драматургії твору, моделює варіанти виконання, здійснює слуховий контроль за виконанням.

3. Заключний творчий процес формування інтерпретації.

Відповідна сукупність дій, що направлена на інформування виконавського колективу про майбутнє звучання, входить до системи диригентської техніки.

Таким чином, диригування – це дієва система жестів, за допомогою яких диригент керує музично-виконавським процесом хоровим колективом. В залежності від характеру музики, динаміки, темпу, агогіки, штрихів жести бувають активні, менш активні, виконавські і підготовчі. Виконавські жести мають вигляд вертикальної, горизонтальної чи похилої лінії :

Відповідні жести слід розглядати у рамках диригентських схем, які часом називають диригентською сіткою, де визначаються межі дольових жестів того чи іншого розміру. Виконавські жести складаються з таких елементів:

1. Замах або ауфтакт.
2. Стремління, рух до „точки”.
3. „Точка” – початок виникає звучання.
4. Відбиття від „точки”, яке служить підготовчим замахом для наступного звучання.

Щодо засвоєння цих складових досить наглядними, і візуально зручними є схеми подані в праці М.Колесси «Основи техніки диригування», які добре ілюструють вище окреслені складові.

У практиці навчання диригування часто зустрічаємо рекомендації засвоєння різнопланових практичних завдань, наприклад:

1. Окремими руками показувати різні штрихи, динамічні відтінки.
2. Відповідні завдання виконувати двома руками.
3. Поєднувати різні види жестів: вертикальний, горизонтальний, і т.д.

Важлива роль, при цьому належить опануванню амплітуди жестів. Амплітуда жесту – це широта розмаху, крайні точки величини жесту. В залежності від динаміки, темпу і характеру музичного твору амплітуда жесту може бути великою, середньою і малою.

Мала амплітуда жестів використовується для диригування творіву помірно-швидких темпах, з використанням динаміки *mezzo forte* і *piano*.

Середня амплітуда жестів визначається рівнем плеча та рівнем ліктя. Цією амплітудою користуються при диригуванні творів, написаних у помірному та повільному темпах у динаміці *mezzo forte* і *forte*.

Велика амплітуда жестів по вертикалі визначається рівнем голови та рівнем пояса. Горизонтальні жести за величиною відповідають вертикальним. Використовується для диригування творів, написаних у помірному та повільному темпах із силою звучання *forte* і *fortissimo*.

В окремих випадках мала амплітуда використовується для диригування творів енергійного, маршового характеру в помірному або швидкому темпах у різних динамічних показниках, оскільки в даному випадку необхідні чіткі, короткі жести.

Особлива увага надається використанню стислих, коротких жестів малої амплітуди, таких, що виконуються кистю руки, і використовуються у творах, написаних у швидкому темпі, в динаміці *p* чи *pp*.

При самостійному опрацюванні техніки диригування слід враховувати вимоги, які стосуються положення (віддалі) рук диригента відносно корпусу та між лівою і правою рукою. Диригентські жести можуть розгортатися з висунутими далеко вперед від корпусу, напівзігнутими в ліктях руками, або проводяться біля самого корпусу.

У диригентській практиці застосовують також поняття діапазону рук. Широкий діапазон – руки за шириною далеко одна від одної. Вузький діапазон – руки близько одна від одної.

Наступні поняття – це характер і типи жестів. М. Колесса рекомендує відповідно до основних способів подачі звуку *legato*, *non legato*, *staccato* розрізнити три типи (штрихів) диригентських жестів².

1. Плавний жест (*legato*), використовується в диригуванні музики наспівного характеру.

2. Поштовхоподібний жест (*non legato*), використовується для передачі наголошених, дещо акцентованих відрізків музики.

3. Поривчастий жест використовується в музичних творах гострого, енергійного характеру.

Відповідно до подачі звуку, використовується той чи інший тип жесту.

1. Кистьовий жест використовується для диригування гострих, акцентованих звуків при подачі звуку *staccato* в швидкому темпі.

---

² Колесса М. Ф. Основи техніки диригування. – Київ: Музична Україна, 1973.

2. Кисть-ліктьовий жест у диригентській практиці використовується найбільш широко та служить для передачі музики плавного, наспівного характеру в повільних, помірних та швидких темпах.

3. Змішаний жест використовується для диригування музики урочистого характеру в повільному темпі в динаміці *f*. В такому жесті беруть участь кисть, передпліччя, плече.

Які ще доцільно використовувати вправи і завдання.

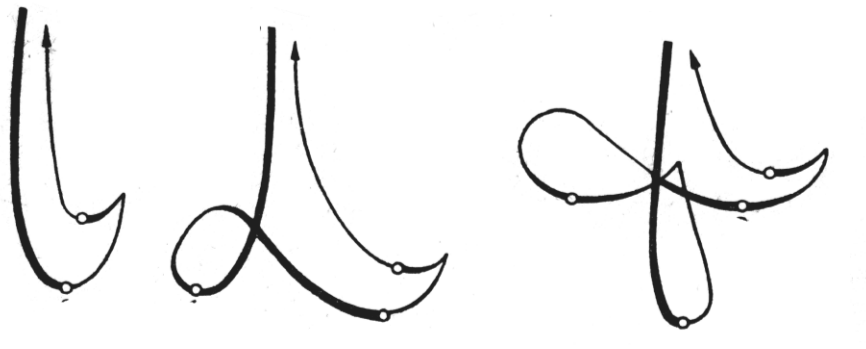
1. Окремими, а також двома руками вправлятися у подачі вертикального, горизонтального і похилого жестів плавного, поштовхоподібного і поривчастого характеру з великою, середньою і малою амплітудами.

2. Окремими, а також двома руками вправлятися у подачі вертикального, горизонтального і похилого жестів різних типів: кистьового, кисть-ліктьового, змішаного.

Базовою основою засвоєння диригентських жестів є схеми тактування, чому передує засвоєння основних понять такт, метр, ритм (такт – це відрізок музичного твору, який починається з сильної долі і закінчується перед наступною сильною долею; метр – це послідовність наголошених і ненаголошених, рівних за тривалістю ритмічних відрізків часу, що періодично повторюються; ритм – це організована послідовність звуків однакової або різної довжини).

Схема тактування – це графічне, просторове зображення метру, що здійснюється за допомогою диригентських жестів, які відображають структуру того чи іншого такту, частини чи цілого твору. Сучасні схеми виникли і розвивалися в процесі довголітньої диригентської практики. На зміну прямолінійним жестах прийшли дугоподібні, які виникли в результаті переносу руки для ударів у різні точки схеми тактування. Схеми диригентських жестів будуються на принципі чергування сильної і слабкої долей метро-ритму. Як правило, перша доля такту (сильна) подається рухом руки вниз. Слабка доля – жест руки вгору, вліво, вправо, в залежності від метра. Сильна доля завжди показується вольовим рухом з більшою амплітудою жесту. В тактуванні необхідно уникати зайвих рухів рук, особливу увагу треба звернути на енергійних замахах і момент показу точки в диригентському жесті. В момент досягнення точки в схемі потрібно відчутти опору.

Схеми тактування будуються на зрозумілих простих рухах. Малюнок схеми повинен бути простим і виразним, бо він є технічною основою в диригуванні. Чим простіша і виразніша ця основа, тим більше можливостей у диригента передати за допомогою жесту зміст партитури, а сам жест диригента наповнити музикою. У диригентській практиці дво-, три- і чотиридольні схеми тактування називаються основними.

Завдання для самоконтролю.

1. Визначте основні аспекти специфіки керування виконавським процесом.
2. Що означає поняття амплітуда жестів?
3. Визначте сутність і зміст понять тактування та диригування.
4. Який зміст понять афтакт, показ вступу.
5. Окресліть зміст поняття характер диригентських жестів.
6. Які завдання ставляться при використанні позицій рук диригента?

Практичні самостійні завдання.

1. Проаналізуйте засоби та способи управління виконавським процесом.
2. Підготуйте словник термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми.
3. Виконайте вправи (перед дзеркалом) показу схем тактування, вертикальних, горизонтальних жестів, поштовхоподібного, плавного характеру з великою, середньою і малою амплітудами жестів з різною позицією рук.
4. Намалюйте схеми тактування для лівої і правої руки 2, 3, 4 дольних розмірів, зберігаючи естетичність графічного зображення (як приклад рекомендовано орієнтуватись на працю М. Колесса. «Основи техніки диригування»).

Рек. література:

1. Доронюк В.Д. Методика викладання диригування. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006.
2. Канерштейн М.М. Про методику навчання диригентів / Питання диригентської майстерності. упор. М. Канерштейн. – Київ: Музична Україна, 1980. – С. 5–32.
3. Колесса М. Ф. Основи техніки диригування. – Київ: Музична Україна, 1973.
4. Колесса М.Ф. Диференційовані жести у диригуванні (Методична розробка) // Питання диригентської майстерності / Упорядник М. Канерштейн. – Київ: Муз. Україна, 1980.
5. Макаренко Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри. Монографія. – Київ, 2005.

Тема 3. Технічні прийоми показу вступів, зняття звучання; інформативність жесту показу вступу (темп, характер виконання, динаміка); види ауфтактів (повний, не повний). Тактування фермат.

Методичні вказівки:

1. Визначаємо особливості інформативності жестів :
  - специфіку показу вступу;
  - темпу та його зміни;
  - характер виконання ;
  - динаміки;
  - показу вступу і зняття звучання;
  - показу виконання фермат.

Досить значний обсяг матеріалу відводиться засвоєнню показу вступів, тобто ауфтактів. Завдяки ауфтактам диригент передає музичному колективу попередньо свої наміри. А тому він як жест випереджує момент виконання кожної долі такту.

За допомогою ауфтакту диригент показує:

1. Початковий момент звучання і початок кожної долі такту.
2. Динаміку.
3. Темп.
4. Характер подачі звука.

Ауфтакт може бути повним і неповним. Повним ауфтактом показуються повні долі такту; неповним – долі, що починаються з паузи, або ті, які не мають повної тривалості. Відповідно до ускладнення теоретичного і практичного матеріалу, поступово розглядаються і більш складні способи ауфтактів, про що йдеться у праці М.Колесси.

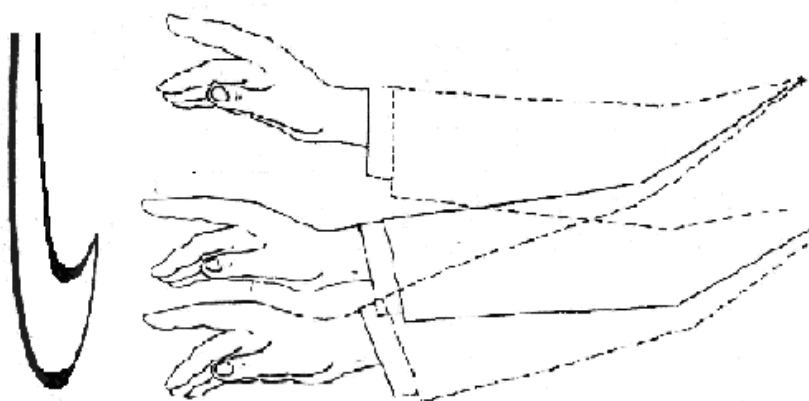
Слід зупинитись на основах показ вступу, що є важливим організуючим моментом в диригуванні. Щоб хор або оркестр почав свій спів чи гру, потрібно подати відповідний знак, який прийнято називати ауфтактом або замахом.

Показ вступу на початку музичного твору має такі моменти:

1. Підготовчий – це зосередження уваги виконавців на руці диригента, тобто перший момент можна назвати „увага”.

2. Показ вступу – ауфтакт, який припадає на долю такту, що передує долі вступу, тобто попередній жест, рух руки, який показує взяття дихання. Слід зауважити, що у цьому жесті подається інформація про темп твору, силу звучання, характер виконання, що виражається у міміці, характері подачі звуку, амплітуді та швидкості руху жесту.

3. Вступ. Рука стрімко рухається до „точки”, в якій починається звучання.

В цілому бачимо організуючий характер ауфтакту.

Окреслимо основні методичні підходи щодо засвоєння техніки показу вступу на початку музичного твору. Диригент ставши перед хором, повинен впевнитись, що колектив готовий до виконання твору. Найперше він зорозово налагоджує контакт із всіма хоровими партіями, а згодом піднімає рук і зосереджує на них увагу всього колективу. Після короткої паузи подає рукою ауфтакт. Разом з його показом диригент трохи підводить голову, а також вдихає повітря разом з хором.

Показ вступу в середині музичного твору відрізняється від показу на початку тим, що має тільки замах, який припадає на долю такту, що передує долі вступу. Цей жест називають внутрішнім. Диригент завчасно підносить руку трохи вище висотного рівня, на якому вона знаходилась перед тим, і виносить її на перший план. У відповідний момент дає показ (замах) тому голосу або групі голосів, які повинні вступати. Показ вступу повинен бути чітким і зрозумілим.

Серед практичних завдань, рекомендується опанувати покази вступів як окремими руками, так і двома разом на кожну окремо долю у дводольному, тридольному та чотиридольному метрах, використовуючи музичні приклади чи твори програми з техніки диригування.

Слід звернути увагу на показ вступів на неповну долю такту, що уможливує засвоєння тонкощів внутрішньо-тактового групування. Вступ голосів, який припадає не на цілу долю такту, а тільки на її частину, називається дробленим вступом. Принцип показу дробленого вступу полягає в наголошенні тієї долі, з якої починається вступ.

Дроблений вступ показується коротким, активним жестом, і для нього характерний затриманий ауфтакт.

Техніка виконання затриманого ауфтакту досить є різною, але окремі диригенти-практики притримуються методики, яка рекомендує наступне. Рука відштовхується від „точки” дробленої долі робить чіткий, короткий замах і на мить зупиняється на вершині жесту. Звучання виникає якраз у той момент, коли рука диригента знаходиться у вищій точці ауфтакту. Звідси назва "затриманий ауфтакт".

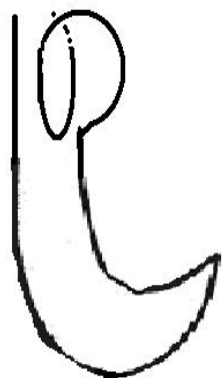
Затриманий ауфтакт використовується і в тих випадках, коли необхідно перейти від одного темпу до іншого, виконати раптову зміну динаміки, акценти, сфорцандо і ін. Для засвоєння рекомендується тактувати ритмічні вправи з поділом кожного дольового жесту у різних розмірах.

Торкаючись питання закінчення звучання, одночасної організованої зупинки звучання хору, слід відмітити, що у практиці це на стільки важливо, як показ вступу на початку музичного твору.

Показ зняття звучання складається з таких моментів:

1. Попередній, організуючий увагу рух.
2. Зняття звучання.

Окремі теоретики вважають, що цей жест слід називати ауфтактом до зняття, тобто жест, який припадає на попередню долю такту. Він завжди трохи довший і виразніший. В кінці цей жест пришвидшується і після відбиття від „точки”, в якій припиняється звучання, рука на деякий час затримується непорушно. Звучання знімається жестом у вигляді кривої або петлі.

Зняття звучання в кінці музичного твору повинно відповідати характеру подачі звука, динаміці, темпу і т. д.

На початкових етапах основним методом вироблення навичок незалежності рук, елементарного розмежування їх функцій є тактування довгих ритмічних вартостей.

Довгою ритмічною вартістю вважають таку, на яку припадає два, три, чотири і більше жестів. Це свого роду затримка руху, яка виникає на довгій вартості у вигляді

унісону, інтервалу чи акорду одночасно у всіх голосах хору. Довга ритмічна вартість показується рукою з відкритою кистю, долонею поверненою вниз. Диригент робить ауфтакт і зупиняє руку в „точці” на необхідний час, друга рука продовжує тактувати. Найчастіше цей прийом виконується лівою рукою, а права відмічає долі такту. Методичні прийоми вироблення відповідних жестів опираються на вправи розвитку самостійності обох рук, наприклад, права рука тактує, а ліва в той час показує витримані тривалості. Інші вправи стосуються показу вступів лівою рукою у процесі тактування правої руки.

У самостійній роботі над опануванням техніки диригування слід особливу увагу звернути на тактування фермат. Фермата як подовження звука, акорду або паузи на невизначений час (приблизно у півтора - два рази) в залежності від загального характеру і смислового значення музичної фрази, передбачає використання відповідних жестів.

Виконання фермати складається з трьох моментів:

1. Підготовчий жест.
2. Показ затримки звучання.
3. Зняття звучання.

У залежності від розміщення фермати у формі, вона може бути «зніманою» і «незніманою» (поняття використовуємо за посібником М. Колесси «Основи техніки диригування»). Якщо фермата знаходиться в заключній частині твору, речення, періоду, а іноді й в закінченні фраз, то фермату (затримку звучання) за допомогою жестів знімають, тобто припиняють на короткий час звучання. Техніка виконання фермати полягає у тому, що на останній долі перед ферматою диригент робить підготовчий жест, після чого руки диригента зупиняються в „точці” наступного жесту, і витримуються необхідний час. Зняття фермати виконується двома видами жестів: петлею від себе або до себе, аналогічно зняттю звучання в кінці музичного твору. Після короткої паузи диригент робить замах до наступної виконавської долі такту. «Незнімана» фермата найчастіше ставиться в середині фрази, речення (у вокальній музиці вона припадає на середину слова).

Техніка виконання фермати у середині музичної будови:

1. Поставити фермату і витримати її відповідний час.
2. За допомогою додаткового жесту зробити замах до наступної долі. Цей замах припиняє звучання фермати. Він повинен бути протилежним жесту, який припадає на наступну долю такту.

Серед технічних прийомів важливим є опанування акцентуації, показі акцентів. Акцент – це підкреслення звуків або акордів шляхом посилення їх звучності. Акценти поділяються на дві групи: легкі і гострі.

Легкі акценти виділяються значками над нотами або під ними. Техніка показу акцентів проста: чіткий удар у „точку” і моментальне відбиття від неї. Акценти виконуються енергійним жестом кистьового або кисть-ліктьового типу. Сила акцентів залежить від динаміки. Акценти на сильних долях вимагають чіткого ауфтакту і удару рукою. При показі акцентів на слабких долях такту техніка виконання аналогічна, але при цьому сильні долі не наголошуються.

Певні складнощі виникають у процесі засвоєння синкоп, які показують не синхронність ритмічного акценту з метричним. Інакше кажучи, синкопа – це зміщення ритмічно опорного звука із сильної (або відносно сильної) долі такту. Показується активним, енергійним, поштовхоподібним жестом. У техніці показу синкопи характерним є відбиття руки від долі перед синкопою.

Динаміка – різна змінюючи сила в музиці вимагає досить широкого арсеналу жестів. Динаміка базується на застосуванні різного ступеня сили звучання, її раптовій чи поступовій зміні, виділенні окремих звуків і ін. Динаміка – один із важливих засобів виразності в музиці. Вона допомагає яскравіше розкрити зміст твору. В музичній термінології існує поняття динаміки постійної *pp*, *p*, *mp*, *mf*, *f*, *ff* і перемінної *crescendo*, *diminuendo*, що пов'язано із зміною сили звука і т.д.

Виразність динаміки залежить від сили, активності жесту, його насиченості, амплітуди та висотних позицій. Насиченість жесту є головним і визначальним. Висотні позиції і амплітуда – поняття досить відносні, тому що, наприклад, у швидкому темпі амплітуда жесту буде малою при різній динаміці. Нюанс *p* можна показувати у верхній позиції, а *f* у нижній. Ці прийоми складніші, і їх можна застосовувати на старших курсах. Початковий етап навчання диригентської техніки вимагає деяких обмежень і спрощень при показах динаміки.

Динаміку можна показувати з допомогою амплітуди жестів. Сильну динаміку відмічають великими жестами, слабку – короткими.

Важливе значення в показі динаміки має висотний рівень диригентських жестів, тобто позиція, у чому провідна роль у відображенні динамічної шкали належить лівій руці. Володіння лівою рукою – це не тільки певні навички, але і творчий художній процес, в якому розкривається індивідуальний почерк диригента. Важливими виразовими засобами у показі динаміки є постава, голова, обличчя і очі диригента. Ці засоби інколи є важливішими від жестів рук. Володіючи ними, диригент робить виразнішими динамічні ефекти. Наприклад, досягнувши її можна зменшити амплітуду жесту і на деякий час підтримувати звучання енергійним виразом обличчя, вимовляючи нечутно текст виконуваного музичного фрагмента.

Таким чином, основний теоретичний зміст навчального матеріалу засвідчує тісний взаємозв'язок всіх компонентів диригентських жестів, їх системний функціональний зв'язок, що в цілому вказує на необхідність комплексного підходу у засвоєнні техніки хорового диригування.

Методи та прийоми формування диригентських жестів. Засвоєння диригентських жестів базується на творчій співпраці педагога і студента, на довірі і психологічному комфорті, позитивній атмосфері. Водночас здобувач повинен володіти інструментом, мати голосові дані, мати добру теоретично-теоретичну підготовку.

Відомо, що протягом першого року навчання студенти відчують труднощі в адаптації до нових вимог, які, зокрема, зумовлені системою самостійної роботи, виконання самостійних завдань, незвичних (нових) форм і методів навчання, сумнівами у своїх можливостях тощо.

Таким чином, засвоєння навчального матеріалу найбільш необхідною складовою занять є сприяння адаптації до нових умов, виховання самостійності в тому числі і на індивідуальних заняттях в класі диригування, де найкраще можна поєднувати як навчання, так і виховання особистості. Практика показує доцільність утвердження ряду педагогічних принципів, необхідних для ефективного налагодження взаємозв'язків між педагогом і студентом. Наведемо деякі з них.

1). Утвердження на заняттях позитивної психологічної атмосфери та довіри, формування пізнавально-навчального середовища, у якому педагог відіграє роль носія і творця естетичного, прекрасного і доброго, надаючи змісту навчання почуттєво-емоційного забарвлення, тобто формування активного позитивного поля взаємовідносин учасників навчального процесу (уникнення негативних переживань та утвердження доброзичливості, творчої діяльності, дисципліни та позитивних емоцій).

2). Навчання техніки диригування через залучення студентів до аналізу змісту творів та власного мовленнєвого опису художніх образів, утвердження власної дії, що забезпечує певну стабільність, стійкість у зв'язках всієї сукупності завдань навчального матеріалу.

3). Постійний розвиток самостійності до навчання та творчого самовдосконалення, підкріплюваний на заняттях різними мотиваційними компонентами зорієнтованими на перспективу :

– соціальними (відмінне навчання – досягнення майбутнього певного соціального статусу);

– меркантильними (знання і вміння – це майбутній матеріальний стан, вигода від діяльності у різних сферах музично-естетичного виховання, зокрема в школі, садку і т.д.);

– професійно-ціннісними чи схильністю до музично-естетичної діяльності, що пов'язувалось із майбутньою діяльністю вчителя музики як керівника хору, якому притаманна компетентність і ерудиція, музично-теоретичні та музично-історичні знання, комунікативність, організаторські здібності, вміння працювати з хором за допомогою жестикуляційно-мімічних засобів комунікації тощо.

З огляду на це виділимо ряд методичних підходів щодо формування техніки диригування через опанування елементів диригентських жестів, визначивши при цьому необхідність засвоєння ряд практичних вправ і завдань, які в умовах позитивної атмосфери, встановлення довіри та творчої діяльності, більш ефективно сприятимуть засвоєнню й опануванню навчального матеріалу.

Тема 4. Творчі вправи, рухові і динамічні завдання

Методичні вказівки :

1. Звертаємо увагу на основні аспекти:

- застосування практичних завдань, що забезпечують формування сукупності декількох необхідних навичок диригування;
- засвоєння позицій положення рук і амплітуди жестів;

2. Визначаємо:

- зміст і завдання показу ауфтакту;
- інформацію жесту показу вступу;
- основні складові інформативності жесту про темп, характер, динаміку виконання.

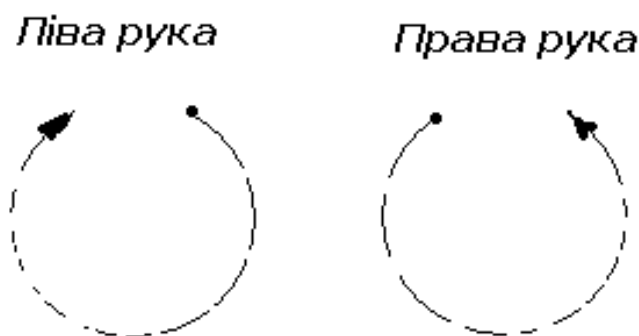
В основі методів використання диригентських практичних вправ лежить комплексний підхід, де початковий етап – це рухові вправи, метою яких є усвідомлення м'язової, рухової системи, а завданнями – розвиток умінь незалежності рухів правої і лівої руки. Заключний етап – використання їх у системі диригентських жестів показу схем, вступів, зняття, динаміки, фразування, позицій та амплітуди у взаємозв'язку із передачею інформації художньої сторони хорових творів, що є своєрідним спілкуванням з хоровим колективом. Саме така установка ставить перед студентом завдання контролю за своїми рухами, їх вправлінням, естетичністю, і є мотивацією до самостійного творчого вдосконалення. Враховуючи і те, що на початкових етапах студенту слід засвоювати основні схеми тактування, поняття дольових жестів, амплітуду рухів рук, диригентську поставу, роль міміки, емоційного стану диригента, саме практичні вправи пришвидшують

освоєння окремих частин диригентського апарату, які весь час перебувають у взаємозв'язку. Водночас вправи, як початкова фаза рухової жестової системи сприяють поступово опанувати складну функцію диригування – поєднання жестів рук, міміки, корпусу. Як зазначає Герман Макаренко, рухи музиканта у процесі виконання твору своєю пластичною виразністю визначають окремі музичні елементи: метроритмічні чи агогічно-динамічні, характер звуковидобування, а музикальність рухів, так само як і моторність музики – тобто тісний взаємозв'язок музики і руху (жесту), що виникли у процесі надбання людиною певного музичного досвіду, – стали однією з головних підстав формування засад диригування³, що додатково підтверджує необхідність опанування тонкощами жестів як рухової системи.

Серед початкових, слід виділити вправи, які забезпечують формування сукупності декількох необхідних навичок, зокрема засвоєння позицій положення рук і амплітуди жестів, при чому засвоєння слід здійснювати порівнюючи три позиції рук – низьку, середню, високу з малою, середньою і великою амплітудою (широтою розмаху рук) з обов'язковими завданнями опанування відчуття м'язової системи, координація рухів та темпу.

Вправа №1.

1. Рух лівої і правої рук колами малої, середньої, великої амплітуди, в низькій, середній, високій позиції в повільному, помірному темпі.

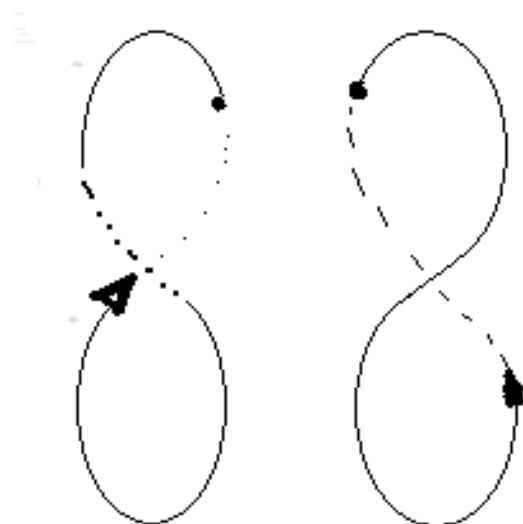
Вправа №2.

2. Показ руками рухів «вісімок» у різних амплітудах, позиціях та темпах.

---

³ Макаренко Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри. Монографія. – Київ, 2005. – С.44-45

Ліва рука   *Права рука*

Вправа №3

3. Показ «вісімки» у горизонтальному напрямку .

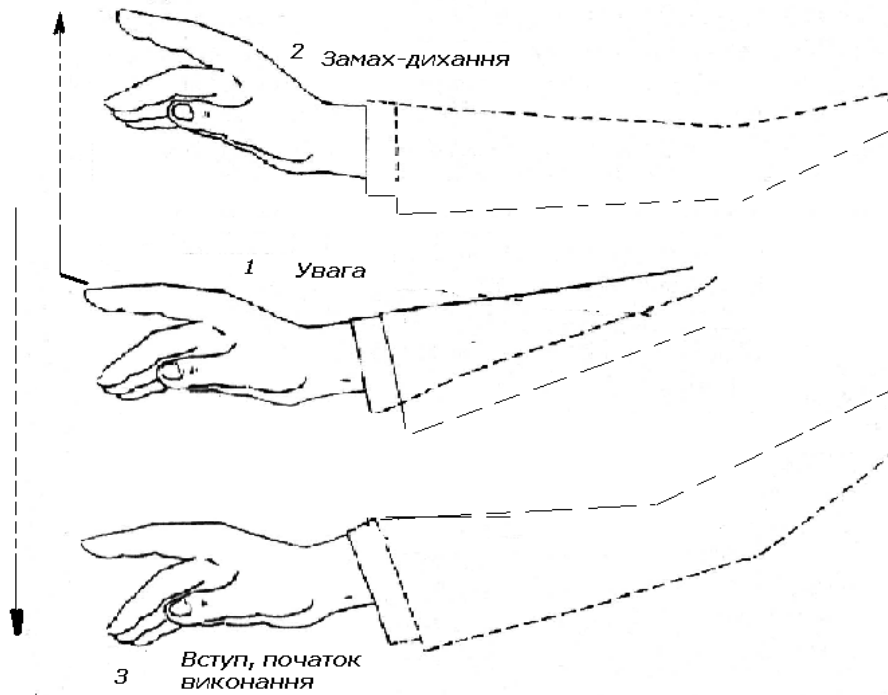
Ліва рука

Права рука

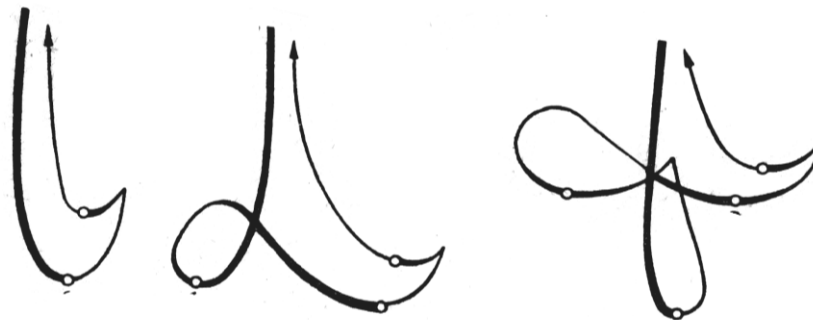

Пояснення 3-х моментів вступу, і відтворення учнем перед дзеркалом можна здійснювати за такою схемою:

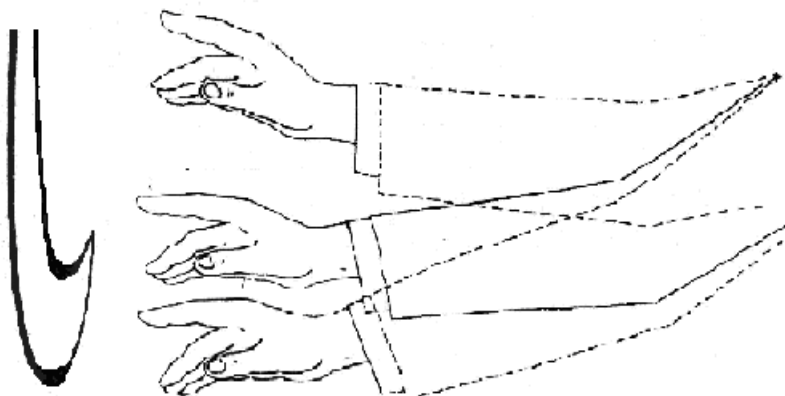
1. Руки диригента перед собою у відповідній позиції – «увага».
2. Замах – дихання, кивок голови, міміка.
3. Дольовий жест – «точка», початок виконання.

Структура схем, чи графічне зображення краще використовувати з праці «Основи техніки диригування» М. Колесси.

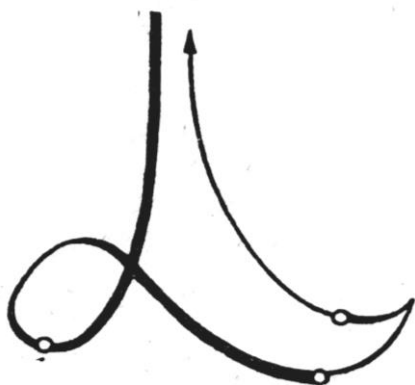

Фази диригентського жесту – «дихання», «стремління», «точка», «відбиття».

Для засвоєння характеру подачі звуку, на початку рекомендують пояснювати жест «legato», використовуючи при цьому три типи диригентського жесту – плечовий, ліктьовий, кистевий. Вправи потрібно засвоювати із врахуванням жестів на прикладі розміру 3/4 у повільних, помірних темпах, у різних позиціях та амплітудах, зберігаючи контроль за виразністю і чіткістю диригентських жестів. Засвоєння жестів подачі звуку «legato» і «non legato», залежність від темпу, динаміки та розвитку вмінь координувати силу напруження м'язів рук, усвідомлення поняття точка і відбиття. А тому вправи можна будувати із засвоєння кистьових, кистево-передплічних жестів, показуючи і виробляючи відчуття сильних і слабких долей .

Вправа.

1. Для правильного розуміння «точки» слід використовувати короткий кистьовий жест, кистево-передплічний, а також жест від плеча. Якщо вільна «кисть», то легко студентів засвоїти «точку» і «відбиття».

Зажатість кистево-передплічної частини руки зовсім не дає відчуття «точки», однак лише по цілій площині від ліктя до кисті.

Однак, студентам слід пояснювати про відмінність напружень на сильних і на слабких долях, не тільки на вправах, а й на творах програми, однак, щоб це не протидіяло показу елементарного фразування.

Вправи для показу динаміки відносимо до формування незалежності функцій рук. Так, один із різновидів жестів «лівої» руки: прохання – «тихше», «вимога» чи «заперечення» можна вправляти на музичних прикладах творів, або під рахунок у різних темпових і динамічних показниках.

Однією із найважливіших вправ є засвоєння показу вступу (ауфтакту), який відіграє надзвичайно велику роль в диригуванні. Він несе в собі інформацію про: темп, характер, динаміку, разом з тим він є одним із засобів показу хоровим партіям вступів. Відсутність ауфтакту, або погане відчуття приводить до розвалу виконавського процесу в

хорі. Доцільно студентам виконувати вправи та різні завдання, які комплексно забезпечують набуття навиків показу динаміки, афтактів у різних схемах тактування.

1. Темп помірний, динаміка «*f*», характер *legato*, показ вступу на першу долю тридольного метру.

2. Темп повільний, динаміка «*p*», *legato* показ вступу у чотиридольному метрі.

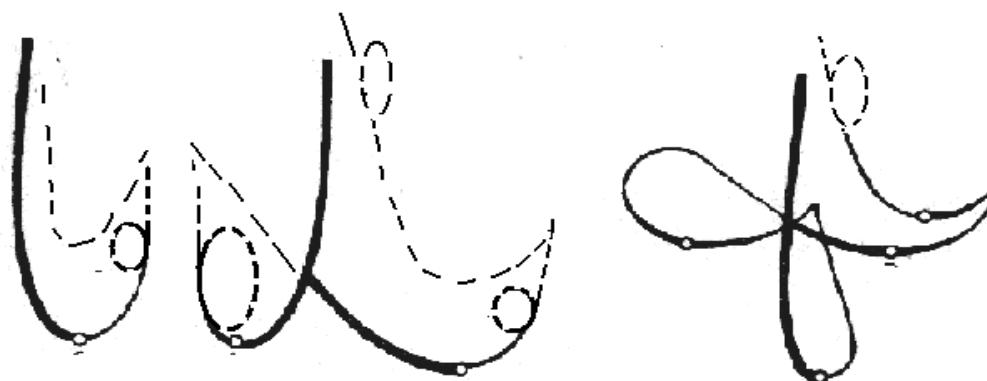
3. Темп помірно-швидкий, динаміка «*mf*», характер жесту *non legato* показ вступу у 3, 4-х дольних метрах.

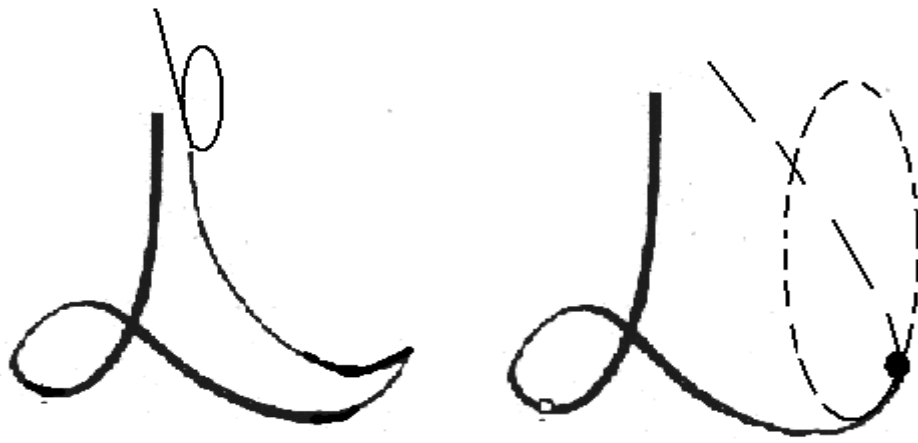
При цьому доцільно моделювати як різні варіанти темпу, динаміки, характеру жестів, так і використання амплітуди жестів, позицій рук, стану міміки, положення корпусу.

Вправи можуть передбачати завдання показу вступів на різні долі такту, показу довгих тривалостей, що забезпечує і формування незалежності рук.

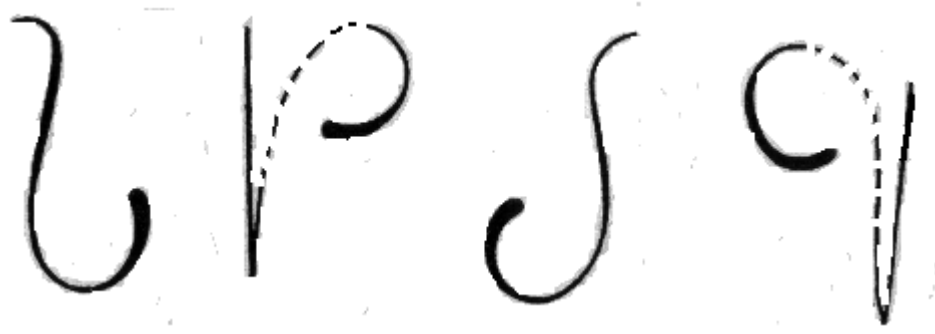
У процесі засвоєння показу зняття звучання рекомендується використовувати вправи, які забезпечують чіткість пластики рухів, їх естетичність. Такі жести виконуються у вигляді петлі чи півкола.

1. У горизонтальному чи вертикальному напрямку з використанням жесту у вигляді петлі.

2. Жести у вигляді довільної кривої в горизонтальному чи вертикальному русі, графічні схеми яких добре ілюстровано у праці М.Ф.Колесси⁴.

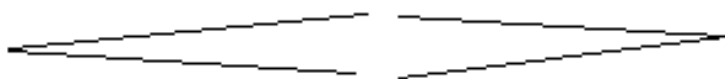
Значна частина вправ і завдань повинна приділятися вдосконаленню функцій лівої та правої руки. Ліва рука виконує самостійну роль показу динаміки, витриманих звуків, зняття, вступів. Права рука показ метру, темпу, функція диригування акомпанементом. Найважливіше, що від самого початку постановки рук слід давати вправи на закріплення функцій незалежності лівої руки. Такі вправи на початку мають завдання технічного характеру, опанування рухів та застосування їх під час диригування творів програми. То ж доцільно формувати вправи, які передбачають завдання для лівої руки показ витриманих тривалостей в розмірі 3/4 чи 4/4, тоді як права рука тактує.

1). Розмір 3/4   ♩   ♩   /   ♩   ♩

2). Розмір 4/4   ○   /   ♩   ♩   /   ○   /   ♩   ♩

⁴ Колесса М. Ф. Основи техніки диригування. – Київ: Музична Україна, 1973. – С.100.

Інші вправи можуть включати показ лівою рукою поступового посилення чи затихання звуку.

Вправи на засвоєння чергування сильних і слабких долей, опрацювання амплітуди жестів при динаміці «р», «mf», «f», із використанням подачі звуку «legato», «non legato».

В окремих випадках можна використовувати і вправи для засвоєння показу вступів і зняття на 1, 2, 3, 4 долі такту, з різними способами моделювати показ зняття звучання.

Такий підхід виконання вправ для лівої і правої руки сприяє опануванню різних технічних прийомів, окремих деталей тих чи інших жестів, які слід застосовувати у процесі диригування творів програми.

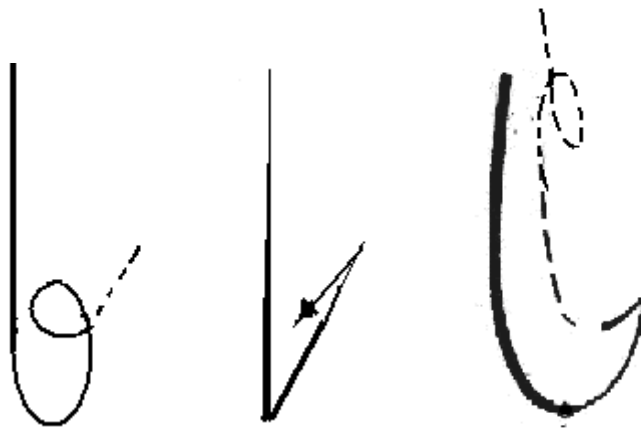
Ряд педагогів зазначають, що опрацювання схеми на «2» є складною, а тому рекомендують починати її вивчення у повільному темпі на legato, при середній, малій амплітуді жесту. З практики видно, що здобувачам дводольна схема не дуже вдається, так як траєкторія руху рук одноманітна, лише два жести – «вниз» і «вверх», а тому на початковому етапі дуже важливо опанування пластики рухів.

Вправи можуть включати такі завдання:

1.Опрацювання схеми на «2» жестом legato, різної амплітуди (ширини, глибини) з використанням кисті, передпліччя і т.д.

2. Вправи для опрацювання зняття звучання в дводольному метрі, які у повільних темпах на першу долю, чи на другу допомагають правильно фіксувати «точку» зняття, завершення звучання.

При цьому можна збільшувати підготовчий жест, усвідомлюючи траєкторію руху до точки зняття. Наприклад:

Такі завдання урізноманітнюють техніку, дають можливість розвинути уміння точної і вправної жестикуляції.

Вправи для засвоєння показу посилення і зменшення звучання (*cresc.* і *dim.*) може складатись з певних етапів.

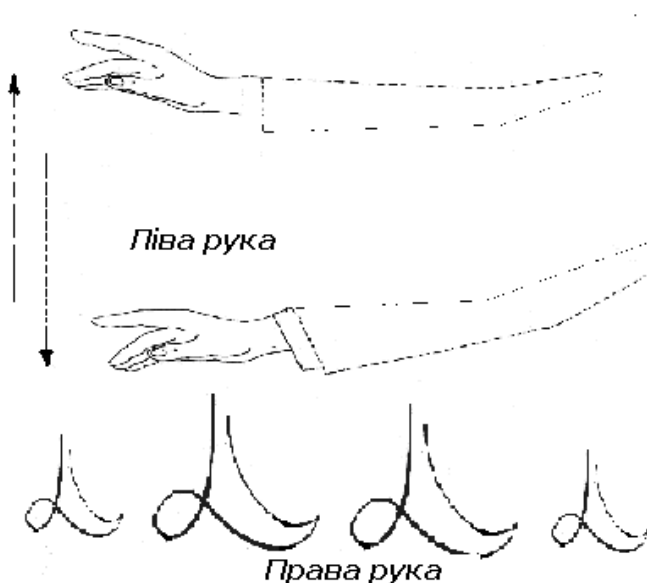
I. Перший етап – поступове збільшення амплітуди жестів обох рук.

Схема:

II. Другий етап – незалежність лівої руки.

1. Протягом 2-х тактів ліва рука поступово із середини амплітуди, середньої позиції, долонею вниз незалежно схемі рухається у високу позицію, а наступні два такти ліва рука поступово повертається вниз.

3. Ці самі вправи можна здійснювати на 3-х,4-х тактах.

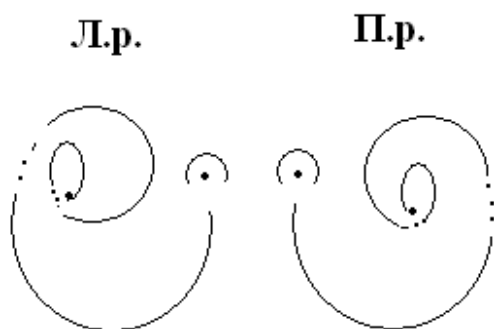
Звичайно *diminuendo*, теж слід опрацьовувати на вправах. Наприклад:

Із динаміки «f» ліва рука (положення паралельно до площини землі) показує «знак» – «жест заперечення» чи «тихше» долоня перпендикулярно хорі.

а) важливо, щоб ці вправи виконували перед дзеркалом;

б) завдання педагога створити оптимальну настроєву ситуацію, щоб здобувач правильно міг засвоїти вправи для самостійного контролю за мімікою.

Для засвоєння показу фермат слід зосередитись на вправах, які розглядають підготовку і види зняття.

Можливі динамічні фермати, із динамікою *cresc.* і *dim.*, однак це здійснюється відповідно художніх завдань того чи іншого хорового твору.

Отже, подані практичні вправи як творчі, рухові і динамічні завдання лише частково розкривають певні прийоми і способи, які добре ілюструють різновиди методичних підходів як у самостійному опануванні диригентських жестів, так і забезпечення більш інтенсивних способів опанування техніки диригування.

Підсумовуючи, слід підкреслити те, що утвердження на заняттях позитивної психологічної атмосфери довіри у взаємовідносинах учасників навчального процесу, орієнтація і спрямованість у засвоєнні навчального матеріалу на емоційне осягнення змісту художніх образів, через синтез музично-мовленнєво-рухової експресії, усвідомленні зв'язку диригентських жестів із змістом і логікою передачі необхідної інформації хористам, з постійним розвитком самостійності в опануванні практичних умінь та утвердження мотивації до навчання забезпечує якісне засвоєння техніки диригування, що вказує на необхідність пошуку різних підходів та перспективність використання відповідних методів у навчальному процесі.

Завдання для самоконтролю.

1. Проаналізуйте зміст понять диригентська техніка та диригентський жест. Визначте у визначеннях спільне і відмінне.
2. Яка проблематика виникає при тактуванні фермат?
3. Яка мета творчих, рухових і динамічних практичних завдань у процесі самостійного засвоєння диригування?
4. Які диригентські жести вдосконалюються при засвоєнні творчих, рухових, динамічних завдань ?

Практичні самостійні завдання.

1. Сформууйте короткий словник термінів і понять.
2. Наведіть визначення відомих диригентів-педагогів поняття диригентський жест.
3. Виконайте вправи (перед зеркалом), що формують незалежність рук, амплітуду, показу витриманих звуків, зняття звучання, вступів, характеру подачі звуку та рухомої динаміки.
4. На прикладі творів програми з виконавської підготовки за фахом визначте вправи, які доцільно використати для опанування тих чи інших жестів, технічних прийомів диригування.

Рекомендовані джерела:

1. Доронюк В.Д., Зваричук Ж.Й. Шкільне хорознавство: Навчальний посібник. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника, 2008.
2. Доронюк В. Д. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ, 2004.
3. Доронюк В.Д. Методика викладання диригування. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006.
4. Канерштейн М.М. Про методику навчання диригентів / Питання диригентської майстерності. упор. М.Канерштейн. Київ: Музична Україна, 1980. С. 5–32.
5. Колесса М. Ф. Основи техніки диригування. Київ: Музична Україна, 1973.
6. Колесса М.Ф. Диференційовані жести у диригуванні (Методична розробка) // Питання диригентської майстерності / Упорядник М. Канерштейн. Київ: Муз. Україна, 1980.
7. Макаренко Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри. Монографія. Київ, 2005.
8. Питання диригентської майстерності / Упорядник М.Канерштейн. Київ: Музична Україна, 1980.
9. Серганюк Ю., Серганюк Л., Їжак В. Методика аналізу хорових творів. Івано-Франківськ: Прикарпатський університет, 1992.

Навчально-методичне видання

ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА ЗА ФАХОМ (ХОРОВЕ ДИРИГУВАННЯ)/ Основні аспекти засвоєння техніки хорового диригування: методичні рекомендації для самостійного опрацювання для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво. Укладачі : Задорожний І.З., Короленко О.О. Мукачево: МДУ, 2024. 33 с. (1,3 д.а)

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>